

Muștu

Müslüman Arnavutluk'un Sesi

www.muslumanarnavutluk.com

17 Nisan 2009 Cuma – Sayı: 43

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Merhaba derken,

Müslüman Arnavutluk'un Sesi Muștu'nun 43. sayısı ile selamlıyoruz sizleri.

Arnavutluk, geride bıraktığımız iki haftayı Burrel'deki bir ortaöğretim okulunda yaşanan başörtüsü yasağı skandalına ilişkin tartışmalarla geçirdi. Okul yönetimine göre Arnavutluk laik bir devlettir ve bu sebeple ortaöğretimde dini simge kullanılamazdı. Daha evvel Durres'de meydana gelen benzer bir olayda Arnavutluk Cumhuriyeti anayasasında tanımlanan laiklik kavramının eğitim ve öğrenim özgürlüğüne müdahale anlamında yorumlanamayacağına karar verilmiş ve başörtülü üniversite öğrencileri öğrenimlerine devam etmişlerdi. Tartışmanın alevlendiği nokta devlet kontrolündeki ortaöğretimde de bu hakkın geçerli olup olmadığı hususu.

Mesele ülkedeki birçok kurumu ilgilendirir halde. Müslüman Toplumun temsilcisi KMSH bu konuda bir bildiri yayımlayarak olayı kınadı. Yine Arnavutluk Müslüman Forumu ve diğer kuruluşlar bu meselenin çözümü için siyasiler nezdinde girişimde bulundular. Yakın zamanda Sali Berisha öğrencilerin başörtüleri ile okumaları gerektiğini düşündüğünü beyan etse de öğrenciler açısından henüz müspet bir gelişme olmuş değil. Meselenin çözüme kavuşturulacağını umuyor ve takip ediyoruz. Selam ile...

Vajzës me shami

**Mbretëreshë moj mbretëreshë
Shikim ulur, seç ecën me modesti
Krenare, me vello mbi supe lëshuar
Dritë e nur në fytyrë, të gjithë të kanë
zili.**

**Robëreshë moj robëreshë e Krijuesit të
Vetëm je ti
Keni mbërritur ndonjëherë në maje të
maleve ?!
Mbulesa, ndjesia më e ëmbël e përjetuar
ndonjëherë...
Le të na falin, se kjo nuk shpjegohet,
motër ketë ti e di.**

**Me çka do që të përballesh, qëndro e
fortë tani !
Ruaje atë qetësi, mos lejo të trazojë
asgjë, asnjëri !
Edhe nëse e gjithë bota kundër të jetë
Do të mjaftojë Allahu ty.**

**Burbuqe Rexha
04.04.2009**

230. E në qoftë se ai (burri) e lëshon atë (për herë të tretë), pas atij (lëshimi) nuk lejohet më derisa të martohet ajo për një burrë tjetër. E nëse ai (burri i dytë) e lëshon atë, atëherë për ata dy, po që se mendojnë se do t'i zbatojnë dispozitat e Allllahut, nuk ka pengesë të rikthimit (në bashkëshortësi). Këta janë dispozita të Allllahut që ia sqaron një popull që kupton.

231. E kur t'i keni lëshuar gratë dhe ato i afrohen afatit të tyre, atëherë ose mbani si duhet, ose i lëni si duhet (të kryejnë fatin), e mos i ndani sa për t'i dëmtuar, e të bëheni të padrejtë. E kush bën atë, ai e ka dëmtuar vetveten. Dispozitat e All-llahut mos i merrni për shaka. Përkajtoni të mirat e All-llahut, ndaj jush edhe atë që ju shpalli Kur'ani dhe dispozitat e shëriatit tue të cilat ju udhëzojnë, dhe keni frikë Allllahut e dini se All-llahu është i gjithdijshëm për çdo send.

232. Dhe kur i lëshoni gratë, e ato e përmbushin afatin e tyre (të prapës), nëse përfaqëjnë mes vete ashtu si kërkojnë rregullat, mos i pengoni që të martohen për burrat e tyre. Me këtë këshillohet ai që prej jush e beson All-llahun dhe botën tjetër. Kjo është më e dëshirueshme për ju, nëse e pastër, se All-llahu e di, e ju nuk e dini.

233. Nënat, ato që duan ta plotësojnë gjëdhënien, janë të obliguara t'u japin gjithë fëmijëve të vet dy vjet në plota. I ati i fëmijës është i obliguar për furnizim dhe veskumbatëjen e tyre (gruaja ashtu si është rregullt). Askush nuk ngarkohet më tepër, vetëm aq sa ka mundësin e tij. Asnjë nën nuk bën të dëmtohet me fëmijën e saj, e as babai me fëmijën e tij. Po ashtu është i obliguar edhe trashëgimtari (i fëmijës). E nëse pas një konsultimi dhe përfaqësimit (qindërërit) shfaqet dëshirën për ndërprerjen (më heret) e gjinit, nuk është ndonjë mëkat për ta. Nëse ju balancarëni për fëmijën tuaj dëshironi gjithëhënës tjetër me kusht që pagesën t'ia bëni në mënyrë si duhet, nuk është ndonjë mëkat. Kini frikë nga All-llahu dhe dini se All-llahu sheh çka punoni.

234. E ata që vdesin dhe lënë gra pas vete, ato (gratë) presin katër muaj e dhjetë ditë. E kur ta kryejnë ato afatin e tyre, nuk është mëkat për ju (familja kujdestare) për atë që bëjnë ato në mënyrë të ajort-zishme me veten e tyre. All-llahu hollesisht e di çka punoni.

235. Paraqitja juaj për martesë mbi gratë (që kanë kryer afatin e tyre), në mënyrë të tërthorë, ose mbajtja fshetrë në veten tuaj, nuk është mëkat për ju. All-llahu e di se ju do t'ua përmetoni atyre (dëshirën për martesë), por karsesi mos u premtoni atyre fshehtazi (që tjetër), përpos t'ia thoni haptë të lejuara. Dhe mos vendosni lidhjen e Eurores derisa të përfundojë afati i caktuar. Ja dini se All-llahu e di çka fshehni në vete, pra kini frikë prej Atij, dhe dini se

Tahir Zenelhasani

Tecrit ve Entegrasyon Arasında Müslüman Gençlik

Arnavutluk Ardhmeria Derneği Başkanı
İngilizce'den çeviren: Aslıhan Akman

(İHH tarafından 18 – 19 Ekim 2008 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen Balkan Sempozyumunda sunulan bu tebliğ Sempozyum Kitabından alınmıştır.)

Arnavutluk'ta gençlerle çalışmak zor bir sorumluluk olmakla birlikte, bu alanda iyi ve verimli projeler geliştirmek için büyük fırsatlar bulunmaktadır. Zor, çünkü Arnavut gençler diğer pek çok Balkan ülkesinde (aslında bu durum hemen tüm dünyada aynıdır) olduğu gibi ciddi bir ön yargı ve bilgi eksikliği (yanlış bilgi demek daha doğru olabilir) ile karşı karşıyadırlar. Ancak bunların ötesinde bugün Arnavutluk'taki gençler, yüzlerini Batı modernitesine dönmüş durumdalar ve Batı'daki sosyal rol modellerini topraklarına taşımak isteyen çoğu ülkede olduğu gibi, dinlerini yaşayan Müslümanların büyük bir kısmını biçimlendiren yönelimlerin zıddı bir yönde hareket etmektedirler. Bu durum ise, Müslüman bir aktivistin, gençliği İslam'ın norm, değer ve prensiplerine yaklaştırma çabalarının önünde aşılması güç bir engel oluşturmaktadır.

Bununla birlikte, Arnavutluk'ta gençlerle çalışmak için geniş bir faaliyet alanı bulunmaktadır ve bu alanda yapılacak pek çok iş vardır. Bu durumu

kolaylaştırırsa, gençlerin boş zamanlarını geçirmek için fazla alternatiflerinin olmamasıdır. Bugün Arnavutluk'ta sosyokültürel faaliyetler alanında büyük bir eksiklik yaşanmaktadır. Modern dünyanın sunduğu eğlence araçları ülkede bir eğlence sektörü tekeli oluşturmuş olsa da, gençleri eğlendirmek için sunulan araçlar ve fırsatlar genellikle tekdüze bir rutine dönmüş durumdadır. Ayrıca her şey bir tarafa, bu araçlar yaratıcı ve eğitici değerlerden de oldukça yoksundur.

Ülke gençlerinin içinde bulunduğu bu durum yalnızca gençlerin sorunu değildir, gençlere daha ciddi seçenekler sunmakla yükümlü kurum ve kuruluşlara da bu noktada önemli sorumluluklar düşmektedir. Bugüne kadar bu kuruluşlar, söz konusu seçenekleri sunmakta başarısız oldular; çünkü Arnavutluk'ta kütüphaneler, kültürel ortamlar, mesleki ve kültürel eğitimi iyileştirmek için mevcut olanaklar son derece sınırlı. Bu yöndeki bilinçlendirme çalışmaları da oldukça yetersiz olduğundan gençler, eğitimleri ve geleceklerinden çok, eğlenceleri ve bugünleri için kaygılanıyorlar. Bu boşluk, bu durumu onaylamayan ve eğitimlerine katkıda bulunacak daha kıymetli faaliyetlerle meşgul olmak için doğru fırsatları bulamamaktan şikâyet eden Arnavut gençliği için faydalı imkânlar yaratabilecek çok uygun bir zemin olarak görülmelidir.

Gençlerle çalışmayı hedefleyen bir dernek olarak geçmiştten getirdiğimiz tecrübemizle, gerçekleştirdiğimiz küçük ve basit projelerde bile faaliyetlerimize katılmaya son derece hevesli çok sayıda insanın dikkatini çekmeyi başardığımızı gördük. Bu noktada gençlerle çalışmak büyük önem taşıyor. Ancak onlara doğru şekillerde ulaşmak, onlar tarafından sıklıkla sorulan zorlayıcı sorulara, karşılaşılan sorunlara, ön yargılara ve gençler arasında yaygın olan farklı bakış açılarına cevap verebilmek için profesyonelliğe ihtiyaç var.

Şu anda Müslüman toplum bizlere bu yönde fazla bir seçenek sunmuyor. Arnavutluk'taki camiler çok az ülkede rastlanacak kadar kalabalık bile olsa, gelenlerin çoğunu gençler oluşturuyor da olsa, mevcut dernekler, kuruluşlar ve Müslüman dinî kurumlar bu boşluğu doldurabilmek için gerekli sorumluluğu hakkıyla yerine getirmede yetersizler. Ancak bu noktada yine de İslami tebliğ çalışmalarının Arnavutluk'ta kazandığı küçük başarının da, temelde gençlere yönelik olduğunu belirtmek gerekir.

Bugüne kadar Arnavutluk'ta gençlere yönelik çalışmalara büyük yatırım yapıldı ve ülkede faaliyet gösteren Müslüman derneklerin ana hedefini hep gençler oluşturdu. Buna rağmen söz konusu çalışmalar birkaç istisna dışında birçok güçlüklerle karşılaştı ve bu nedenle pek başarılı olamadı. Bugüne değin Arnavut gençliğine yönelik yapılan tebliğ çalışmaları tecrit edilmiş bir ortamda sürdürüldü ve zamanın sosyal engellerini aşamadı. Bu çalışmalar genellikle toplumun marjinal ve sıra dışı sosyal ve kültürel alanlarına eğildi ve buralarda başarılı oldu; yaygın anlamda Arnavut gençliğinin bir parçası olamadı. Diğer bir deyişle gençliğin dikkatinin, tartışma ve faaliyetlerinin odak noktası hâline gelememi. Çok çeşitli ön yargılara maruz kalındığından gençlere ulaşamadı ve onlar üzerinde gerçek bir etki oluşturulamadı. Bunun da birçok sebebi bulunmaktadır.

İlk olarak, gençleri hedef alan çalışmalar bugüne kadar yetkili ve uzmanlaşmış kişiler tarafından idare edilmediğinden İslami değerler ve bakış açısı, onlara etkili bir şekilde sunulamadı. Bu çalışmaların etkisi tamamen marjinal biçimlerde kendini gösterdi. Gençler bu çalışmalara yalnızca kısa süreli ilgi gösterdiler ve gençliğin hedef alınan önemli bir kesiminde bu etki çok daha az oldu.

İkinci olarak, Arnavut gençliğinin ihtiyaçlarına, sorunlarına ve bugünkü dünya görüşüne gereken ilgi gösterilmedi, gençlere ihtiyaç duydukları şeyler mümkün olan en güzel biçimde sunulamadı. İşte bu nedenle yapılan davet çalışmalarıyla gerçek dünyanın gereksinimlerine cevap verilemedi (komünizm sonrası Arnavutluk'taki İslami tebliğ faaliyetlerinin genel durumu buydu), mevcut gerçeklik göz önünde bulundurulmadan hareket edildi ve bu faaliyetlerin arkasındaki kişi ya da kuruluşların ideolojik yönelimleri temel alındı.

Üçüncü olarak, Arnavutluk'taki İslami tebliğ faaliyetleri sağlam temellere oturtulmadığından fikirler de net değildi. Bu nedenle topluma doğru alternatifleri sunmada yetersiz kalındı. Bu şekilde yapılan tebliğ faaliyetleri (gençleri hedef alanlar da dâhil olmak üzere) yeterli düzeyde gelişemedi ve toplum bazında etkisiz kaldı.

Son olarak, tebliğ faaliyetleri bugüne kadar genellikle radikal ve saldırgan bir tarzda kendini gösterdi. İnsanlarla kolayca iletişime geçilemedi ve bu durum Müslüman toplumun tecrit edilmesine, bir anlamda gettolaşmasına yol açtı. Yukarıda bahsedilen nedenlerden yola çıkılarak denilebilir ki, Arnavut toplumunda etkili bir unsur olabilmek, toplumun yönelimlerini şekillendiren kamusal tartışmaların parçası olabilmek ve gerçek İslami değerleri sunabilmek için yeni bir çehre, sağlam bir yapı oluşturmak ve ciddi bir dönüşüm yaratmak, bugünkü Müslüman toplumun görevi ve sorumluluğudur. Bugün Arnavut toplumu gelişmekte olduğundan, şartlar bu gelişmelere cevap verebilmek için önemli değişimler empoze etmektedir.

Harabeye dönmüş ülke siyaseti

Arnavutluk'ta Müslüman bir toplum oluşturulmasında ve toplumun bütünü ile iletişimdeki temel sorunlardan biri, ülkedeki İslami miras ile olan tarihî bağın

kopmuş olmasıdır. Bu kopuş, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrıldıktan sonra Arnavut kültür elitlerinin modernist bakış açılarını ve yönelimlerini benimsemiş olmaları gibi tarihsel faktörlerin ve komünist diktatörlük döneminde dinin bütünüyle yasaklanmasının sonucunda ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, söz konusu kopuş, ülkede 1990'dan sonra faaliyet gösteren dinî grupların pek çoğunun çalışmalarının da bir sonucudur. Komünizmin canlandığı dönemde Arnavutluk'ta bu türden çok sayıda kuruluş bulunmaktaydı (ekseriyetle Arap ülkelerinden) ve ne yazık ki, Arnavutluk halkının İslam ile olan tarihsel sürekliliğin kopmasında asıl bu kuruluşlar etkili oldular. Çünkü bu kuruluşların faaliyetleri sonucunda, Arnavutluk'taki Müslümanların tarihî geçmişleriyle hiçbir alakası olmayan yeni Müslüman modelleri ortaya çıktı. Bu kuruluşlarda faaliyet gösteren misyonerlerden etkilenen genç Müslümanlar, kendi dinî miraslarından beslenen bakış açısına yabancılaşarak yeni ve bilinmeyen modelleri benimsediler. Bütün bu süreç, dinî konularla ilgili aşırı bir püritenliği, saldırganlığı ve hoş görüsüzlüğü de beraberinde getirdi. Arnavutluk gerçeği ile tam bir uyumsuzluk içinde olan bu modeller, ülkede aşırı bir kültürel ve manevi yoksunluk ve aynı zamanda fikrî bir boşluk yarattı. Arnavutluk'un İslami değerlere dair tarihten miras aldığı her şeyi -ki bu değerler ülke tarihinin önemli bir parçası olagelmıştır- bir kenara bırakan bu yeni Müslüman gençlik, din üzerindeki yasakların kalkmasından sonra ülkeye pek çok sorunu ve farklı akımları getiren ve bugünkü tartışmaları körükleyerek Müslüman dünyadan kopuşa yol açan yeni dinî yaklaşımları ithal etti. Böylece bu yeni Müslüman gençlik, geçmişinden neredeyse hiçbir şeyi miras almadı; ne mezhebi, ne dinî kültürü, ne ahlakı, ne geleneği, ne edebiyatı, ne de ülkenin Osmanlı hilafetinden ayrılmasından sonra atalarının karşı karşıya kaldığı yeni durumlarla yüzleşme ve kamu meselelerini tartışma

tecrübesini. Bu nedenle Müslümanlar, Arnavutluk'ta İslami düşüncenin önde gelen şahsiyetlerinin açtığı yolu devam ettirmenin gerekliliğini anlayamadan her şeye baştan başladılar.

Şunu ifade etmek gerekir ki, Arnavutluk'un İslami mirası oldukça zengindir ve bu zenginlik İslam'ın ülkedeki geleceğinin sağlam temeller üzerinde kurulmasına önemli katkıda bulunacak güçtedir. Arnavutluk, tarihinde pek çok âlim yetiştirmiştir ve bu âlimlerin 19 ve 20. yüzyıllardaki çalışmaları kayda değer kıymete sahiptir. Osmanlı Devleti'nin en bağlı milletinden olan bu âlimler, devletin önde gelen hiyerarşisinin başında yer alıyorlar ve aynı zamanda İslam dünyasında dinî bilgi hususunda oldukça önemli bir rol üstleniyorlardı.

Tiran 1944

İstanbul ve Osmanlı Devleti'nin diğer önemli dinî ilim ve kültür merkezlerinde yetişen Arnavutluk imamlarının ekseriyeti, kendi ülkelerine de dinî konularla ilgili büyük katkılarda bulunmuşlardır. Mesela, okuma yazma oranının oldukça düşük olduğu 20. yüzyılın başlarında bile bu âlimlerin dinî edebiyata yaptıkları katkı kayda değerdir. Bu yüzdendir ki, toplumun önemli bir kısmı, modernliğin kültürel asimilasyonuna dayanabilmiş; dinî şuur ve bilinçlerini, değer ve prensiplerini muhafaza edebilmiştir.

Bunların dışında, Arnavut imam ve âlimler, bağımsızlığın ilanından sonra toplumun Müslüman kesiminde çözülmeyi bekleyen birçok yeni sorunla birlikte halifeden ayrılmanın sonucunda ortaya çıkan ve önceden bilinmeyen pek çok sorun ile de karşı karşıya kaldılar. Bu yeni durumu anlamak için yalnızca dikkat ve bilgi değil, aynı zamanda ince bir irfan da gerekmektedir. Bu olgular, Arnavutluk'un kültürel, sosyal ve siyasi rotası değişirken sıra dışı bir biçimde genişledi ve Arnavutlar yeni bir devlet ve millet oluşturmak için yeni zeminler oluşturdular.

Tiran 1918

Bu gelişmelerle birlikte Arnavutlar, üzerinde Arnavut toplumunun, devletinin ve milletin temellerini inşa edecekleri yeni hayati fikirlere gereksinim duydular. Değişmekte olan Arnavut toplumunun temelinde -modern dünyadaki tüm fikrî mücadeleleri kazanmış olan, millî varlığın çoğu millet için ilk sırada geldiği bir dünyada- Arnavut kimliğini ortaya çıkaracak ve yeni devleti oluşturacak fikirlere kaynaklık eden yeni aydınlanmacı ve modernist fikirler canlanmaktaydı. İşte, Arnavut toplumunu modernizm ve gelişme yönünde şekillendirmeye çalışan düşüncenin temelinde tam olarak bu bakış açısı vardı. Bu anlamda Arnavut imamlar,

yeni Arnavut toplumunda dinin korunması ve Müslümanların bölünmesinin önlenmesi yolunda ciddi bir alternatif sunarak bir Müslüman kimliğinin oluşturulmasına önemli katkılarda bulundular.

Arnavut Müslümanlar, ülkede sadece Müslüman kimliğinin temellerini oluşturmakla kalmadılar, aynı zamanda büyük bölgesel ve uluslar arası dönüşümlerin gerçekleştiği, aydınlanmacı ve modernist bakış açılarının küresel olarak yayıldığı ve her şeyin üstünde Arnavutların millî ve dinî varlığının çok planlı bir tehdit altında olduğu bir ortamda, olgun ve güvenilir bir entelektüel düşünce sistemi sunarak, bir bütün hâlinde Arnavut kimliğinin oluşturulmasında hâkim unsur oldular. Dahası, toplumsal tartışmalarda Müslümanların bugün çok işine yarayan sıra dışı bir tecrübe kazandılar. Çünkü bugün bizler de Arnavut kimliği ile ilgili hemen hemen aynı sorunlarla karşı karşıyayız.

Öte yandan 90'ların Müslümanları bu meselelerle uğraşmak yerine Arnavutluk'un dönüşüm gerçeğine uygulanamayacak suni ve gereksiz mesele ve tartışmalara yoğunlaştılar ve fıkıhın marjinal ve kıyıda köşede kalmış sorunlarını çözmeye çalıştılar. Arap kuruluşları ile ülkeye giren misyonerler, hem yerel mirasa dair bilgiden yoksundular hem de Arnavutluk'un gerçek problemlerine kayıtsız kaldılar. Bu yüzden ülkenin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaksızın Arap ülkelerinin postkolonyal sorunlarını anlamsız ve gereksiz bir şekilde çok daha başka sorunları olan Arnavutluk'a taşıdılar. Bu misyonerlerin çoğu, Arnavutluk'u dinî ve kültürel olarak Batı'nın bir parçası gibi görüyordu. Bunlar kendi dinî, kültürel ve politik değer ve prensiplerini Arnavutluk'a yerleştirmeye çalıştılar. Böylece Arnavutluk'un dinî gerçekliğini, İslam dünyasının yeni eğilimlerinin kendi mecralarının dışında çarpıştığı bir savaş meydanına çevirdiler. Arnavutluk, İslam dünyasının ideolojik süper güçlerinin rakip

ideolojilere gövde gösterisi yaptığı bir dinî ve ideolojik Soğuk Savaş alanı hâline geldi.

Bu nedenle de Arnavutluk gençliği, birbiri ile ilişkisi olmayan iki paralel gerçekliği yaşamaya başladı. Bunlardan biri birçok problem barındıran gündelik Arnavutluk gerçekliği, diğeri de suni olarak ülkeye ithal edilen ve Arnavutluk gerçeği ile hiçbir ilişkisi bulunmayan Arap İslam dünyasının problemleri idi. Böylece, camilerdeki Arnavutluk gençliği de kısa sürede üstesinden gelinemeyecek olan kendi problemlerinden uzaklaşmış oldu. Çoğunlukla dışarıdan ithal edilen bu gerçeklik, Arnavutluk camilerinde Arap dünyasının ücra köşelerine ait kültürel adacıkların birer minyatürü hâline geldi.

Her şeyin ötesinde ülke gençliği, Arnavutluk'taki dinî ve tarihî mirastan farklı, yeni bir İslam modeli ortaya koymaya çalışan misyonerlerin hedefindeydi. Misyonerlerin gençlik üzerine yoğunlaşmaları yalnızca gençlerin coşkulu ve samimi olmaları ve dolayısı ile kolayca manipüle edilebilmeleri nedeniyle değil, aynı zamanda onların geçmiş ile bağlarının kopuk olmasından da kaynaklanıyordu. Bu kopukluk, gençliğin her yeni alternatifine inanmasını kolaylaştıran en önemli sebep olarak göze çarpmaktaydı.

Komünizmin 50 yıldan uzun bir süre boyunca ülkede dini tamamen yasakladığı (O dönemde dinden bahsedebilen tek ses, din karşıtı propagandaydı.) dönemde, camilere giden Arnavutluk gençliği buralarda kendilerine sunulan dinî ideolojinin tuzağına kolayca düşebiliyordu.

Böylece, Arnavutluk'ta dine yeniden izin verilen 90'lı yıllarda, eski nesil ile yeni nesil arasına güçlü bir set çekildi ve iki nesil arasında büyük bir kutuplaşma meydana getirildi. Eski nesil kendi geçmişinden getirdiği örneklerle, dinî törenlere, miras alınan değerlere dönülmesini isterken; dinî bidatlara karşı titizlikle mücadele eden ve dinî törenler,

doktrinler alanında Puritanizmi uygulamaya çabalayan yeni nesil, eski dinî yaşantının İslam'la hiçbir alakası olmadığını düşünüyor ve bu din anlayışını dinî hayatı tahrip eden olumsuz bir olgu olarak görüyordu. Dahası, komünizm döneminde dinin yasaklanmasının önüne geçilememesinin temel sebepleri arasında Müslüman toplumun eski din anlayışının olduğuna inanıyordu. Böylece, eski neslin dini korumadığı ve uzun süre dinsiz yaşadığı için de Allah tarafından cezalandırıldığı düşünülüyordu. Diğer taraftan Allah'ın yeni nesle dini arındırma, "nihai zafere" doğru ilerlerken İslam'ı koruma ve yayma misyonu verdiğine inanılıyordu.

İşkodra Müftülüğü

Bu suretle genç Müslümanlar, eski neslin model aldığı dinin, gerçek ve "saf" İslam'la alakası olmadığını, dahası saf İslam'ın beslediği genişlemeci ruhu körelten olumsuz ve alçaltıcı unsurlar barındırdığını düşünüyor. Onlara göre önemli olan fazilet, camilerde "İslam'ın zaferi" olarak adlandırılan ruhtu. Bu zafer, isimsiz ve net olmayan bir intikam alma olarak algılanıyor, neyi hedeflediği ve başarılı olmak için nasıl bir yol izleyeceği açıklanamıyordu. Nesiller arasında açılan bu uçurum, birbiriyle çatışan bir ruh yarattı ve önceki din âlimlerinin mirasını taşıyan, temsil eden eski nesil "İslam'ın Zaferi"nin önünde engel olarak görüldü.

Diğer yandan, gençlerin ve yabancı hocaların iddialarının aksine, çoğu kimsenin dikkatini çeken bir başka olgu daha vardı: Eski nesil, cami dışındaki toplumsal hayatta yeni nesle göre birbirine

çok daha bağılıydı. Eski nesilden olanlar, herkes gibi Arnavutluk toplumunun normal bir parçasıyken, genç Müslümanlar her geçen gün kendilerini cami dışındaki toplumdan kati biçimde tecrit ediyorlardı. Yaşlı insanların toplumla tabii iletişimlerini sürdürdükleri bir dönemde, genç Müslümanlar diğer insanlarla normal ilişkiler kurmayı başaramadılar ve ciddi çatışmalar yaşadılar. Genç Müslümanların çatışma ve ön yargıları (aynı zamanda onlara karşı olan çatışma ve ön yargılar) kendi ailelerinden başladı; komşuları, arkadaşları ve diğer insanlarla devam etti.

Aslında bugün bu sorunları Arnavutluk'a taşıyan hemen hemen bütün eski misyonerler, benzer sebeplerden Arnavutluk Devleti tarafından istenmeyerek ülke dışına çıkarıldılar. Bu olgunun gerçek saikleri bu yazının konusu değil. Ancak 17 yıllık çalışma ve büyük maddi harcamaların ardından bugün Arnavutluk'ta hiçbir Arap kuruluşun kalmadığı ve ayrılırken de Arnavutluk Müslümanlarına kayda değer neredeyse hiçbir şey bırakmadıklarını söyleyebiliriz.

Durres Camiinde namaz kılan
Müslümanlar

Ayrıca, çok zengin olan İslami mirası korumak ve tanıtmak adına araştırma ve yayınlar yapmak için de kaynak ayrılmıyor. Aksine, ataların mirası ile olan bağ, her gün biraz daha zayıflıyor ve halkın İslami geçmişi ile olan ilişkisi tamamen kopana kadar da zayıflayacakmış

gibi görünüyor. Dahası, ciddi bir biçimde korunması gereken değerleri her geçen gün kaybettiğimize tanık oluyoruz. İnanca dair tüm eserlerin yıkıldığı komünizm döneminden bile sağlam çıkabilen Tiran'daki Ethem Bey Camisi gibi önemli anıtsal eserlerin korunmadığını ve harabeye döndüğünü görüyoruz. Yeni inşa edilen camiler, ülkenin geçmişi ve geleneklerine uygun bir mimari tarzda yapılmıyor. Aynı zamanda, Arnavutluk'ta İslami gururun simgesi olan ve pek çok saygın âlim yetiştiren Tirana Medresesi'nin (En meşhur Müslüman şahsiyetlerden biri olan Mahmut Dasi'nin ismini taşımaktadır.), Arnavutluk'un laik eğitim sistemi içerisinde başarısız sayılmasa da medrese geçmişine ve ülkede İslami eğitime duyulan ihtiyaca rağmen Müslümanların ihtiyaçlarıyla hiçbir bağı bulunmayan sıradan bir okula dönüştürüldüğüne şahit oluyoruz. (Bu medrese ile ilgili bir televizyon programında, röportaj yapılan öğrencilerin tamamı eğitimlerinin ileri aşamasında dinle ilgili bir bölüm okumak istemediklerini, din ile alakası olmayan farklı meslekler hayal ettiklerini söylemişlerdir.)

Bütün bunlar göstermektedir ki, yeni misyonerler kendilerinden öncekilerden daha ihtiyatlı davransalar da, Arnavutluk toplumunda dinin yayılmasına ve ülkede İslam toplumunun gelişmesine hizmet etmek yerine, temsil ettikleri ideolojik çıkarlara hizmet etmekte, Müslümanları bölmekte ve genellikle kendilerinden önceki misyonerlerle benzer bir yol izlemektedirler. Arnavutluk'ta bugüne kadar faaliyet gösteren dinî kuruluşların hiçbirisi kendilerini halka yardım etmek için burada bulunan temsilciler olarak görmemiş, aksine kendilerini halk üzerinde hâkim görerek, kendi çıkarlarına ve dünya görüşlerine hizmet etmek için halkı kullanmışlar ve insanları istedikleri kalıba sokmaya çalışmışlardır. Bu durum, Arnavutluk'taki Müslüman toplumu büyük ölçüde

başarısızlığa uğratan temel sebeplerin başında gelmektedir.

Kolektif hafıza yitimi ve sosyal tecrit

İslami mirasın hiçe sayılması, en başta atalardan miras kalan dinî kimliğin kaybedilmesinde etkili olmuş, sonuç olarak günümüzde dinî bir kimlik oluşturulmasını engelleyecek kaotik bir ortam yaratılmış ve bu durum, toplumsal hafızasında İslam'la olan eski irtibatını koruyan diğer kesim ile bağların kopmasına da neden olmuştur. Bu da, nüfusun dinî bağlılığını kaybetmiş çoğunluğunun İslam'ı yabancı bir unsur olarak görmesine yol açmıştır. Böylece, Arnavutluk'ta dini pratikleri yaşayan Müslümanlarca sunulan İslam, toplumdan tamamen farklılaşmış, Arnavut kültüründen, en azından toplumun asli kültüründen oldukça uzak, yabancı bir kültürün kisvesinde, Arap ülkelerinin istediği kisvede sunulmuştur. Bunun sonucunda da Arnavutluk'taki Müslüman toplum, karşıt kültürün özelliklerini kazanmaya ve belki de bazı durumlarda kabul edilemez ve Arnavutluk toplumunda hiç de hoş görülmeyen, sosyolojik olarak dikkati başka yönlere çeken unsurlar olarak düşünülebilecek unsur ve davranışlar sergilemeye başlamıştır.

Diğer taraftan, Arnavut toplumu kültürel bir geçiş dönemindedir ve her şeyden öte bu dönemde ülkenin kültür elitleri tarihi revize etmek ve yeni versiyonlar sunmak için çalışmaktadır. Bu durum, bugün Balkanların büyük bölümünde olduğu gibi Arnavutluk'ta da yeni siyasi ve kültürel akımlara alan açmaktadır. Bugün siyasi sınıf ve kültürel elitler yeni bir Arnavut kimliği yaratmakla meşguller ve bu yeni kimliğin inşası için yeni tarih yorumlarını kullanarak uygun temelleri oluşturuyorlar. Bu yeni kimliğin oluşturulmasında hedeflenen asıl kesim, elbette ülkeye yeni bir yön çizme eğilimindeki Arnavut gençliğidir. Gençliğin ülkeyi Batı'ya yöneltmesi ve İslamofobik tutumlarda görülen Doğu'ya

dair açık düşmanlıkla mücadele etmesi beklenmekte.

Müslümanlar arasında var olan çatışma da tam olarak budur. Kültürel olarak güçlü bir biçimde Doğu'nun etkisi altında olan Müslümanlar, Batılı olan her şeye karşı çatışmacı ve eleştirel bir bakış açısına sahip. Açık ya da zımni bir Avrupa fobisi geliştiriyorlar ve bu nedenle toplumun diğer kesimleriyle çatışma içine giriyorlar. Bu olgu, sosyal iletişimin ortadan kalkmasının ve Müslümanların ülkenin gidişatı hakkında ayrılığa düşmelerinin ardındaki temel sebeplerden biri.

İşkodra Kalesinde yer alan Sultan Fatih Camii harabesi. Katolikler tarafından kiliseye çevrilmek isteniyor.

Bu süreç, kamuoyuna çarpıtılmış bir tarih yazımı empoze edilmesi ile birlikte, Arnavutluk'ta tarih bilincinin kaybedilmesi sonucunu doğurmuştur. Ancak Müslümanların buna karşı sundukları bir alternatif de bulunmamaktadır. Sonuç olarak, tarihî bilinç ve farkındalığın getirdiği gerçek dinî bilinç, ülkedeki tarihsel düşüncüyü çarpıtan ideolojik süreçlerle yok edilmektedir. Bunlara ilaveten, dinî vecibelerini yerine getiren Müslümanlar topluma daha da yabancılaşmakta, böylece de Arnavut Müslümanlarının dinî ve kültürel olarak kitlesel değişimini amaç edinen tezi destekleyen Arnavut kültürel elitlerin hedeflerine en iyi şekilde hizmet etmekte, bu kategori ise ülkede kolektif bir hafıza yitimine yol açmaktadır.

Bu sürecin hem Müslümanlara hem de Arnavut milletine zarar verdiği gerçeği bir tarafa bırakılsa bile, iki tarafın da toplumun tarihsel hafızasını silmek için el birliğiyle çalıştığı açıkça görülebilir. Bu arada kültürel elitlerin Arnavutların İslamlaşmasından pek hoşlanmayan bu kesimi, Arnavut milletinin köklerinde Hristiyan değerlerin olduğunu gösteren yeni tarih yorumlarını güçlendirmeye çalışmakta, Hristiyanlığı ataların dini olarak sunmakta, din değiştirmeyi açık ya da zımni olarak ülkenin gelişmesi için tek alternatif olarak göstermektedir. Böylece, aralarından "cesur" olanlar, "Arnavutların büyük ve ölümcül hatası" olarak adlandırmaktan çekinmedikleri "istilacıların dini" İslam'ı kabul etme hatasını telafi etmek istemektedirler. Benzer şekilde Müslümanlar da kolektif hafıza yitimini yaymaya çalışmakta, böylece Müslümanlarla toplumun diğer kesimi arasındaki mesafeyi daha da büyütmektedirler. Bu bakımdan Müslümanlar, şevkle kendi aleyhlerine çalışmakta ve kendi aleyhlerindeki tezlere saflıkla hizmet etmektedirler.

Bölünmeye karşı çözüm arayışları

Bugün Arnavutluk, Müslüman toplumun gelişimi için yeni bir aşamaya girmenin acil ihtiyacını duymaktadır. Bu ihtiyacı doğuran pek çok sebep bulunmaktadır ve bu sebepler yalnızca Müslüman toplumun bugüne kadarki gelişme biçimi ile değil, aynı zamanda Arnavut toplumunun -en azından komünizmin çöküşünden bugüne kadarki- şekillenme süreci ile de alakalıdır. Bugün ülkedeki kamuoyu, medya, devlet yapıları ve farklı kurumlar, dinlerle ve özellikle İslam'la her geçen gün daha fazla alakadar olmakta ve İslam'ı ülkenin gelişimi için önemsiz bir unsur olarak görmektedirler. İşte bu durum, Müslüman toplumun karşı karşıya olduğu sorumlulukları arttırmaktadır. Geçmişte sorunlar ve kültürel sapsmalar tam bir tecrit içerisinde,

toplumun ve kamuoyunun dikkatinden uzakta gerçekleşirken, bugün artık kamuoyunun odağı olmaktan kurtulamamaktadır. Ayrıca, bugünün Arnavutluk halkı, 17 yıl öncesinin her türlü ideoloji ile kolayca manipüle edilebilen Arnavutluk halkı değildir. Arnavut toplumu bazı değerleri çoktan benimsemiştir ve toplum içindeki farklı bazı gruplar ne yaparsa yapsın bu değerlere sahip çıkmaktadırlar. Diğer taraftan Arnavutluk, bölgenin jeostratejik konumu nedeniyle sık sık uluslar arası toplumun gündemine gelmektedir. Sonuç olarak, ülkedeki dinî sorunlar da dikkatlerin merkezindedir. Bu nedenle Arnavutluk, ülkede faaliyet gösteren ve toplum üzerinde etkili olan pek çok yabancı kuruluşun odağındadır.

İstekleri ve hedefleri uzun vadeli olan ve geleceğin kaderini elinde bulunduran gençlik, şüphesiz dikkatleri tüm toplumsal sınıflardan daha fazla üzerine çekmektedir. Dışarıdan gelen her şeyi en pragmatik şekilde ve doğrudan benimsemeye hevesli siyaset dışında, birkaç kuruluş, Arnavutluk'ta genç nesillerin yönelimi üzerinde son derece etkili olmuştur. Bu anlamda en güçlü kuruluşlardan biri, eğitim projelerine, sivil toplum kuruluşlarına, devlet kurumlarına (bilhassa kültür ve yerel iktidarla ilgili olanlara), yayınlara vb. büyük miktarda paralar harcayan Soros Vakfı'dır. Bu vakfın "açık toplum için kitap" projesi, başta sosyal bilimler olmak üzere Arnavutluk'taki entelektüel eğilimleri belirleyici bir unsur olmuştur. Vakıf, Arnavut entelektüellerin çalışmaları için de önemli projeler geliştirmiş, "beyin göçünü" engellemek için fonlar ayırarak bu projeleri hayata geçirmiş, pek çok entelektüeli ve önemli şahsiyeti maddi olarak desteklemiştir. Aynı zamanda Batı Avrupa'nın en iyi üniversitelerinde, bu ülkenin gelecekteki elit çekirdeğini oluşturmak için sayısız burs vermektedir.

Arap kuruluşlar tarafından suni olarak yaratılan Müslüman elitlerin ise, kamuya dair meseleleri gündemlerine almadıkları, ülkenin gerçek elitleri tarafından dikkate alınan sorunlarla ilgilenmedikleri görülmektedir. Bu nedenle bugün Müslümanlar, toplumsal gelişmenin seyrinin beraberinde getirdiği yeni ihtiyaçlara cevap verememektedirler.

Anlaşılmaz, kabul edilemez değerleri ve karşı değerleri güçlendirmeye çalışan Müslümanlardan farklı olarak, toplumlarını güçlendirmek ve değerlerini korumak için çalışan diğer iki geleneksel din haricinde, misyoner hedefleri için Arnavutluk'ta uygun bir zemin bulan dinî kuruluşların ve yabancı cemaatlerin sayısı ciddi şekilde artmaktadır. Bu çerçevede, son dönemde ülkede Protestan kiliseler ve Yehova Şahitleri hızla güçlenmektedir. Bu gruplara ait olan kuruluşların sayılarının her geçen gün artmakta olduğunu ve bu cemaatlerin Müslüman topraklarda yaygınlaştıklarını ve konumlarını sürdürmekte Müslümanlara üstün geldiklerini kabul etmeliyiz.

Arnavut toplumunun İslam'dan uzaklaşmasının ardındaki bir diğer önemli faktör de göçtür. Göç, Arnavutları kültürel olarak dönüştürmüş ve kötü ekonomik koşulların yarattığı baskı, gönüllü ya da zorla din değiştirme olgusunu ortaya çıkartmıştır. Göçün başladığı yıllardaki (1990'lar) istatistiklere göre 500.000 Arnavut, Arnavutluk'tan Yunanistan'a göç etmiştir ki, bu sayı Arnavutluk topraklarında yaşayan Arnavut nüfusun altıda birine eşittir. Göç edenlerin çoğu Ortodoksluğu kabul etmiş ve Müslüman isimlerini Yunan isimleriyle değiştirmiştir. Sabri, Gani, Süleyman gibi isimlerin Jani, Yorgo, Kristo gibi isimlerle değiştirilmesi, üzerinde düşünülmesi gereken bir olgudur.

Sonuç olarak, ailelerinin kökeni dolayısıyla kendilerini Müslüman olarak adlandırsalar da, genç Arnavut neslin İslam dininden uzak olduğu görülmektedir. Bu

açıdan, kültürel olarak büyük ve ciddi bir engelle karşı karşıya olursa bile, geriye kalan bilinç, halkın sahip olduğu dinî bilinci geliştirmek için yapılacak çalışmalara kıymetli bir zemin sağlamaktadır. Pek çok Müslüman, dinî vecibelerini yerine getirmiyor olsa da İslam'ın kamuoyundaki yanlış ve kötü temsilinden rahatsızlık duymaktadır. Bütün bu insanlar ilgisizlikten muzdariptirler, kamuoyunda yeterince temsil edilmemektedirler ve ihtiyaç duydukları projeler kendilerine sunulmamaktadır. Bu genç insanlar dinlerine ihtiyaç duyarken, Müslümanlar dikkatlerini dinî bilgiye dair marjinal sorunlara ve İslam dünyasının ideolojik tartışmalarına yöneltmişlerdir. Camilerin başındaki kişiler, yani Müslüman din adamları, kendi gettolarını temsil etmekte, azınlık aktivistleri gibi hissetmekte ve davranmakta, ülkedeki en büyük dinin temsilcisi olma sorumluluğunu üstlenememektedirler.

Müslümanlar bir yandan Arnavutluk'taki farklı İslamofobik kesimler tarafından dışlanırken, bir yandan da dinî temsilciler tarafından kültürel ve sosyal olarak her an baskı altında tutulmaktadırlar. Böylece Müslümanlar daha da bölünmekte ve halk, İslam'dan uzaklaşmakta ve her geçen gün zemin kaybetmektedir. Bu durumu düzeltmek ve Arnavutluk'ta İslam'a eski konumunu kazandırmak için radikal değişimlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da ancak Arnavutluk'un gerçek sorunlarına eğilmekle, Müslümanların sunabileceği ve sunması gereken alternatiflere odaklanmakla ve gerçekliğe daha yakın bir bakış açısı geliştirmek ve modern toplumun getirdiği yeni olgular karşısında daha üretici olabilmek için dışarıdan ithal edilen ideolojik yüklemeleri bir kenara bırakmakla gerçekleştirilebilir.

Adil Seyman

BALKANLAR'DA ALEVİ BEKTAŞILIK

Yüksek Lisans Tezi (III. Bölüm)

D. GELİŞMESİ

Alevilik Bektâşilik düşüncesinin Anadolu'da yerleşmesi ve kökleşmesinde Anadolu'ya gelen Türkmen şeyhleri ve bilhassa bunlardan Hacı Bektâş Velî'nin rolü son derece önemlidir. Horasan'ın Nişabur şehrinde doğan Hacı Bektâş Velî'nin doğum ve ölüm tarihi ihtilaflı olmakla birlikte, genel kabul onun 1209'da doğduğu ve 1271 yılında vefat ettiği şeklindedir.¹²⁰ Hacı Bektâş Velî'nin hayatını simgesel motiflerle menkıbevi bir şekilde anlatan Vilâyetnâme'ye göre, Hacı Bektâş'ın annesi ve babası Türk soyundandır. Annesi Şeyh Ahmet'in kızı Hatem Hatun, babası Sultan İbrahim Sani'dir.

Ayrıca Şiilerin yedinci imamı Musa Kazım'ın soyundan gelmesi dolayısıyla O, Hz. Ali neslindedir. Hacı Bektâş Velî'nin hayatını araştıran günümüz araştırmacılarının bir kısmı bu tür rivayetleri ve bilgileri ihtiyatla karşılarken diğer bir kısmı daha önce de belirttiğimiz üzere Emevi ve Abbasi iktidarından kaçan Ali Oğullarının Horasan bölgesine sığındıklarını¹²¹ ve bu bölgeye yerleşerek bu yörelerdeki Türklerle kan bağının oluşabileceğini dolayısıyla Hacı Bektâş

Velî'nin Ehlibeyt soyuna mensup olabileceğini belirtirler. Hacı Bektâş ve Makalat'ı üzerinde kıymetli araştırmalar yapan merhum Esad Coşan'a göre ise, Vasitî'nin onun seyyid olduğunu nakletmesi ve Hünkâr'ın Makâlât'ını Türkçe değil de Arapça yazmış olması onun seyyid, dolayısıyla da Arap olduğunu gösterir.

Hacı Bektâş Velî, Ahmed Yesevi halifelerinden Lokman Parende'nin yanında yetişmiştir. Her ne kadar Vilâyetnâme'de Hacı Bektâş Velî'nin Ahmet Yesevî ile görüştüğü ve Bedahsan'ın fethedilmesi için kendisini görevlendirdiği belirtilmekteyse de, Ahmet Yesevî (562/1166) ile Hacı Bektâş Velî arasında yaklaşık 100 yıl kadar bir zaman vardır. Binaenaleyh bu iki sahsın görüşmüş olmaları, tarihsel açıdan mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla Hacı Bektâş'ın "Ahmed Yesevî'den feyz alması" aradaki bir sahsın elinden olmuştur ki, bu da Lokman Parende'dir. Çünkü Ahmet Yesevi'nin 1166 yılında vefat ettiği, Hacı Bektâş'ın da 1200 yıllarında dünyaya geldiği kabul edilmektedir. Bu açıdan menakıbnamelerde Ahmed Yesevi ile Hacı Bektâş Velî'nin görüştüğü şeklindeki menkıbeleri, Hacı Bektâş'ın Ahmed Yesevi okulunun disiplini içinde yetiştiği ve bu öğretinin bir devamcısı olduğu şeklinde anlaşılması daha isabetli görünmektedir.

Velâyetnâme'ye göre, Hacı Bektâş Velî, Anadolu'ya gitmek için görevlendirildiğinde Nişabur'dan Basra'ya oradan da Bağdat ve Necef'e uğrayarak, buradaki âlimlerle görüşüp ilmi münakasalarda bulunmuştur. Daha sonra Mekke ve Medine'ye geçmiş, buradan Kudüs ve Halep üzerinden Anadolu'ya gelmiştir. Hacı Bektâş'ın Anadolu'ya geldiğiyle ilgili olarak; Ahmed Yesevî'nin kendisine "Sana Sulucakaraöyük'ü yurt olarak verdik" şeklindeki manevi işareti üzerine buraya geldiği belirtilmektedir. Daha öncede belirttiğimiz gibi Hacı

Bektâş'ın Ahmed Yesevi ile görüşmüş olması tarihsel açıdan mümkün olmadığından, bu dönemde Yesevi öğretinin temsilcisi ve Hacı Bektâş'ın hocası Lokman Parende'nin kendisini Anadolu'daki dağınık Türklere önderlik etmesi için buraya gönderdiği makul bir izah olarak görünmektedir.

Hacı Bektâş Velî'nin doğum ve ölüm tarihinin açık bir şekilde belli olmamasından dolayı onun Anadolu'ya geliş tarihi konusunda da kesin bir tarih vermek mümkün olmamaktadır. Son dönemde yapılan araştırmalar bu tarihin 1220 ve 1281 yılları arasında olduğunu belirtmekle beraber, Hacı Bektâş'ın olgunlaşmış bir Yesevîye dervişi olduğu, hac ziyaretini yaptıktan sonra yaklaşık 1230 yıllarında Anadolu'ya geldiği görüşü daha hâkim görünmektedir. Bir Bektâşî dedesi olan Bedri Noyan, Hacı Bektâş kütüphanesindeki Vilâyetnâme'ye dayanarak Hacı Bektâş'ın 670/1271 yılında Anadolu'ya geldiğini belirtmektedir.

Hacı Bektâş'ın hayatı konusunda açıklığa kavuşturulamayan bir diğer konu da onun Anadolu'ya geldiğinde ilk olarak nereye yerleştiği ve Baba İlyas isyanına katılıp katılmadığı hususudur. XIV. yüzyılda Konya'da kaleme alınan "Menakıb-ı Baba İlyas" adlı el yazması kitap Hacı Bektâş'ın, Baba İlyas'ın müridi olduğunu açıkça ifade etmekle beraber, Makalat ve Vilâyetnâme'de böyle bir rivayet mevcut olmadığı gibi Elvan Çelebi ile Âşıkpaşazade'nin vermiş olduğu bilgilerde ise bu doğrultuda kayıtlar mevcuttur. İrene Melikoff'a göre; Hacı Bektâş'ın kardeşi Mentesh, bu isyan sırasında Sivas'ta öldürülmüş olmasına rağmen Hacı Bektâş Velî bu isyana katılmamıştır. Hacı Bektâş Velî'nin kardeşi Mentesh ile birlikte XIII. yüzyılda Anadolu'da ünlü Türkmen şeyhi Dede Garkın'a, sonra da onun halifesi Baba İlyas'a intisap ettiğini ve onun halifesi makamına kadar yükseldiğini belirten Ocak, 1293 yılındaki isyana Hacı Bektâş'ın ya tasvip etmediğinden veya

başka bir sebeple katılmadığını belirtmektedir.

Ocak, Hacı Bektâş'ın isyan liderinin bir halifesi olduğunu ve isyandan sonra yakalanıp öldürülmekten korktuğu için takibattan kaçıp izini kaybettirmiş olabileceğini de iddia etmektedir.

Günümüz Alevî yazarlarının bir kısmı Hacı Bektâş Velî'ye yükledikleri hümanist yaklaşımla bu iddialara şiddetle karşı çıkmakta ve Hacı Bektâş'ın hiçbir suretle tasvip etmediği ve destek vermediği Baba İlyas isyanına katılmadığını, bir takım çevrelerin onu kasıtlı olarak "isyancı, insan katili ve bir eşkıya olarak tanıtmak" gayretli içinde olduğunu belirtmektedirler.

Yukarıda da değindiğimiz gibi Hacı Bektâş, Anadolu'ya geldikten sonra bugün Nevşehir'in Hacı Bektâş ilçesi olarak bilinen Sulucakaraöyük'e yerleşmiştir. Burada insanlara bir takım kerametler göstererek bölge halkı arasında ahlaki değerlerin ve üstün erdemlerin yerleşmesini sağlamıştır. Dolayısıyla Anadolu'nun ve fethedilen bölgelerin İslamlaşmasında ve buradaki insanların manevi değerlerine sarılmasında Hacı Bektâş Velî öğretilerinin önemli bir rolü olmuştur. _insanı sevmeyi, ilahi askın bir ön şartı gibi gören Hacı Bektâş Velî'nin düşünceleri, Kur'an ve Sünnet kaynaklı genel sûfi düşüncenin içinde kabul edilmektedir.¹³⁴ Bu kadar geniş etkiye rağmen o dönemde Hacı Bektâş düşüncesinin bir başka ifadeyle Bektâşiliğin kurumsallaştığını veya bir tarikat hüviyetini aldığını söylemek mümkün değildir. Hayatının büyük bir kısmını Sulucakaraöyük'te geçiren ve orada vefat eden Hünkâr Hacı Bektâş Velî'nin mezarı Hacı Bektâş ilçesinde kendi adıyla anılan Hacı Bektâş Velî külliyesinin içinde bulunmaktadır.

Hacı Bektâş Velî'den sonra Anadolu'da Bektâşî geleneğinin yazılı bir temele oturtulması, kurallaştırılması ve Bektâşiliğin bir tarikat niteliği kazanması Balım Sultan sayesinde olmuştur. "Hızır

Balı” olarak bilinen Balım Sultan, Dimetoka Kızıldeli Sultan dergâhında yetişmiş ve Yabalı Baba’dan el almıştır. Kızıldeli Sultan Tekkesine, Yabalı Baba’dan sonra Yaren Baba, ondan sonra da Balım Sultan postnişin olmuştur. 1499 yılında II. Bayezid’in çağrısı üzerine İstanbul’a gelen Balım Sultan, Padişah’a nasip verir. II. Bayezid’in emri üzerine Hacı Bektâş Velî dergâhına giderek buradaki “Kadıncık Ana” evi olarak bilinen evde kalır. Devlet yardım ve imkânlarıyla Hacı Bektâş Velî Tekkesi’nin pek çok bölümünü inşa eder. Etrafındaki insanların yasayışlarını gözlemledikten sonra, Bektâşiliği yeniden düzenlemeye karar verir.

Böylece tarikatın ritüellerini ve kurallarını ilk kez yazıya dökerek, zaman içinde çıkabilecek farklı uygulamaları en aza indirmiş olur. Balım Sultan’ın bu faaliyetleri sonucunda Bektâşilik zamanın eğitim verebilen kuruluşlarından biri olur, tam teşekküllü bir tarikat niteliği kazanır.

II. Bayezid’in Balım Sultan’ı Anadolu’ya çağırması ve Bektâşi tarikatının basına geçirmesinin nedeni ile ilgili olarak, Anadolu’daki Bektâşileri ve Kızılbaşları Safevi propagandasına karşı korumak maksadıyla yapılmış olabileceği belirtilmektedir.

Bektâşilerin kendileriyle pek çok noktada müşterek oldukları Kızılbaşlar gibi Safevi yanlısı olmak yerine Osmanlı yönetimi yanında kalmayı tercih etmiş olmaları bu iddiayı haklı gösterir niteliktedir. Ayrıca Balım Sultan’ın, XV. yüzyıldan beri tarikat üzerinde etkilerini göstermeye başlayan Şîî ve Hurufî unsurları Bektâşiliğin bünyesine uygun bir şekilde ve Safevi propagandası ile politize olmasına imkân vermeden kaideleştirmeyi başarmış olması Bektâşilik tarihi açısından büyük bir önem arz etmektedir. Balım Sultan’ın Hacı Bektâş Zâviyesine postnişin tayin edildikten sonra yaygın olan bazı uygulamaları prensip haline getirmesi, beraberinde bazı tartışmaları da getirmiştir. Çünkü Balım

Sultan yapmış olduğu bir takım düzenlemelerle Bektâşiliğe Hıristiyan, Şîî ve Hurûfî karışımı bazı anlayışların yerleşmesine de sebep olmuştur.

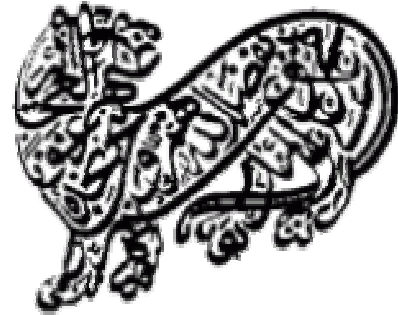
Nitekim on iki imam töresi, evlenmeden yasama (mücerredlik), şarap içmeyi mübah görme (demlenme), ibâhilik, kulağa küpe takma, teslis (Allah-Muhammed-Ali) ve hulûl, on iki post gibi düşünce ve uygulamalar onunla meşrulaşmıştır. Balım Sultan’ın getirdiği yenilikler ve teşkilatlanma Alevi-Kızılbaş toplulukları tarafından yadırganmış olmakla birlikte, Bektâşilik, Balım Sultan’dan sonra büyük bir itibar kazanmış, Anadolu’da ve özellikle Rumeli’de yayılmaya başlamıştır. Devlet nezdinde himaye ve ilgi görmüş, bu sebeple Yeniçeri Ocağı da manen Bektâşiliğe bağlanmıştır.

XVI. yüzyıl başlarından itibaren bağımsız bir tarikat olarak ortaya çıkmaya başlayan Bektâşilik, Anadolu’daki Haydari ve Kalenderî şeyhlerle ilgisini kesememiş ve o dönemdeki Bektâşi sairleri de kendilerini hem Bektâşi, hem Haydari hem de Kalenderî olarak tanıtmışlardır. 1527 yılında ayaklanan ve Anadolu’daki Türkmen zümrelerini pesinden sürükleyen Kalender Çelebi de kendisinin Hacı Bektâş Velî soyundan geldiğini iddia etmiştir. Aslında bu dönemdeki Kalenderî şeyhlerinin çoğu kendisini Bektâşi geleneğine nisbet etmekteydi. Dolayısıyla Bektâşiliğin Haydarilik ve diğer Kızılbaş zümrelerden kopması mümkün olmadığı gibi aralarındaki irtibat da asla kesilmemiştir. Bunun sebebi olarak, Bektâşilik, Kızılbaşlık ve heterodoksi inançlara sahip Kalenderî ve Haydarilerin, Sünniler tarafından dışlanması sonucunda yakınlaştıkları ve Hacı Bektâş kültünün sözü konusu topluluklar için ortak payda haline gelmiş olması zikredilebilir. Kalenderî ve Haydariler XVI. yüzyıldaki Safevi propagandasını desteklemeleri ve merkeze karşı bir takım ayaklanmalara karışmaları sebebiyle Osmanlı yönetimi tarafından takibat altına alınmış, zaviyeleri kapatılmış

ve bazıları sürgüne gönderilerek cezalandırılmışlardır. Bütün bunlara rağmen, Bektâşiler bu sıkıntılardan kendilerini koruyabilmiş ve hatta Kanuni Sultan Süleyman zamanında Anadolu ve Rumeli’de bazı yeni Bektâşi dergâhları açılmıştır.¹⁴⁰ 1826 yılında Rafızilik, mülhitlik, Kur’an sayfalarının içki şişelerine tıkaç yapılması, ilk üç halifeye küfretme, namazı ve orucu terk etme gibi suçlamalarla Bektâşiliği yasaklayan II. Mahmut, birçok Bektâşi dervişini sürgüne göndermiş, “Pir Evi” dışındaki Bektâşi tekkelerinin 60 yıldan eski olanlarını medreseye çevirmiş son 60 yılda yapılanları ise yıktırmıştır. Bu dönemde Bektâşiler kısmen yeraltına çekilmekle birlikte, taraftarı olan devlet adamlarının göz yummalarıyla yarı gizli yarı serbest bir halde varlığını devam ettirebilmiştir. Abdülhamit döneminde tekrar açılan tarikat, 1924’te tüm tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla birlikte tamamen feshedilmiştir. Alevi Bektâşi dergâhlarının kapatılması ve Bektâşiliğin devlet nezdindeki itibarını yitirmesinin sebebi ile ilgili olarak toplumdan dışlanan bir kısım aşırı fikirlere sahip insanların Bektâşi kisvesi altında gizlenmesinin veya Bektâşiliği kullanarak kendi sapık fikirlerini yaymaya çalışmalarının etkili olduğu kanaatindeyiz. Yukarıda da belirtildiği üzere özellikle Haydari ve Kalenderi dervişleri gibi heterodoks anlayışlara sahip bir kısım dervişlerin bu bünyede barınmaları ve Bektâşilerin de bunlarla irtibatlarını koparmamaları Osmanlı Devleti’ni rahatsız etmiş olsa gerektir. Çünkü Hurufilik, İranîlik, Hristiyanlık gibi ana bünyeden farklı bir takım aşırı görüşlere sahip unsurların nüfuzu ile Bektâşilik “sapıkların ve çarpıkların emin limanı” haline gelmiştir. Ayrıca bu konuyla ilgili olarak sunu da belirtmek gerekir ki; dini metinlere bir takım sırlar yükleyerek dini hükümleri gereksiz sayan batini anlayışlara sahip Hurufilerin Bektâşi dergâhlarına sığınıp onlar gibi görüldüğü ve faaliyetlerini bu şekilde devam ettirdikleri bilinen bir

gerçektir. Fazlullah Estarabadi el-Hurufi’nin halifelerinden Mir Şerif ile Sair Nesîmi’nin Anadolu’daki faaliyetleri sonucu Hurufilik Bektâşiliğin temel inançları arasına girmiştir. Ayrıca Bektâşilerin Nesîmi’yi kendilerinden saymaları, Alevilerin de onu yedi büyük sairlerinden biri kabul etmeleri, bu zümrelerin Hurufi etki altında kaldığının bir delili sayılmaktadır. Yedi büyük sairden Yemini ile Viranî’nin de Hurufi oldukları iddia edilmektedir.

Hurufilik, Bektâşiliğe sızarken ayrı bir biçime bürünerek Panteizm ve Antropomorfizm (doğayı ve insanı tanrılaştırmak) görünüşü altında girmiş, özellikle Bektâşilikteki vahdeti vücud ve tasavvufi yönleri kullanarak Bektâşiliği etkilemeye çalışmıştır. Hurufi sairler ve Hurufi çevreden beslenip siyasi takibatlardan dolayı tekkelere sığınan kimseler yapmış oldukları tevillerle Bektâşiliğin Batniliğe kaymasını sağlamışlardır. Sözelimi Alevi Bektâşilerdeki “bizim namazımız kılınmış, orucumuz tutulmuş” ilkesiyle, cem esnasında Türkçe nefesler ve şiirler okunması geleneğinin Hurufilikten geçtiği sanılmaktadır.

Bektâşiliğin, 1826 yılında II. Mahmud tarafından Yeniçeri ocağı ile birlikte ilga edilinceye kadar hemen hemen bütün tarihi boyunca Osmanlı merkezi yönetiminin yanında yer aldığını söylemek mümkündür.¹⁴⁸ Sunu da belirtmekte fayda vardır; Osmanlı’nın ilk dönemlerinde Hacı Bektâş’ın öğretisi etrafında kümelenmiş olan Bektâşilik ile son dönemlerde ayyaş,

kuralsız, düzensiz, pek çok çirkinlikleri içinde barındıran Bektâşilikten çok farklıdır.

Balım Sultan tarafından teşkilatlandırılan Bektâşilik, Kalender Çelebi ayaklanmasından (1526–1527) sonra iki kola ayrılmıştır. Daha çok şehir ve kasabalarda yasayan, tekke ve zaviyeleri bulunan Bektâşi koluna “yol evladı”, diğer kolu temsil eden Çelebilerce ise “bel evladı” denir. Hacı Bektâş Velî’nin evli ya da bekâr olduğu kabulünden hareketle ortaya çıkan bu iki koldan birincisine Babagan kolu da denir. Babaganlar; Hacı Bektâş’ın tüm hayatını (bekâr) mücerred olarak geçirdiğini öne sürerken, Çelebiler ise; Hacı Bektâş’ın Kadıncık Ana ile evlendiğini ve kendilerinin de bu soydan geldiğini iddia ederler. Bu iki kol söz konusu mesele yüzünden adeta birbirlerine düşman olmuşlardır. İlk dönemlerde göze çarpmayan bu ayrılık Bektâşiliğin kapatılmasıyla iyice gün yüzüne çıkmıştır. Babagan kolu özellikle Rumeli’de, Çelebiler ise Alevilik ile karışarak Anadolu’da varlıklarına devam etmektedirler.

Bektâşilik, bir dini tarikat olarak kaynağını İslam tasavvuf sisteminden alan ve tasavvufî formları eski Türk dini inanç normlarıyla sentezleyen bir kimliği yansıtmaktadır. Ayrıca Budizm ve Maniheizm gibi uzak doğu din kültürlerinin töre ve geleneklerini de kendi bünyesinde muhafaza etmek suretiyle Anadolu’ya gelen Türkmen gruplar, burada Şîî kollarıyla temas sağlayarak “Alevî” kimliğini oluşturmuştur.

II. TÜRKİYE ALEVİLİĞİ – BEKTÂŞİLİĞİ

1900’lerin başlarında Bektâşiliğin Babagan kolunun İttihad ve Terakki Cemiyeti ile Çelebiler kolunun ise Osmanlı idaresiyle iyi ilişkiler içerisinde olmasına rağmen genel olarak Türkiye’deki Alevî Bektâşi toplulukları milli mücadele döneminde

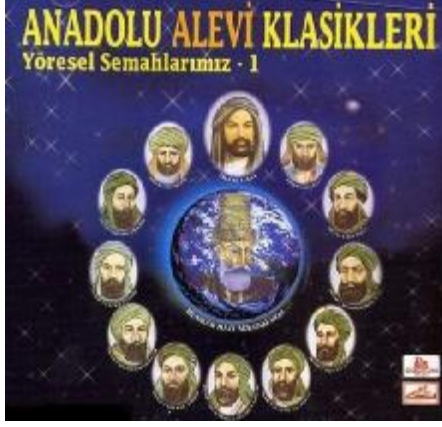
Kurtuluş Savaşı’na gönülden katılmışlardır. Atatürk 23 Aralık 1919’da Hacı Bektâş’a giderek postnişin Cemalettin Ulusoy ve Dede postundaki Salih Niyazi Baba ile görüşmüştür. Bektâşiler arasındaki ayrılığı bilen M. Kemal, kendilerinden alabilecekleri desteği kuvvetlendirmek için Çelebiler ile Babaganlar’ın arasını bulmaya da çalışmıştır. Cemalettin Efendi buyruğu altında bulunan tüm muhiplerine milli mücadeleyi destekleme çağrısında bulunmuş, onlar da bu çağrıya uyarak milli mücadelede canla başla görev almışlardır. 23 Nisan 1920’de açılan TBMM’de Cemalettin Çelebi Kırşehir mebusu ve meclis başkan vekili olarak mecliste görev almıştır. Ayrıca Kurtuluş Savaşı’ndan sonra kurulan ilk meclise Dersim (Tunceli) Mebusu Diyab Ağa ve Hasan Hayri Bey gibi Alevî ileri gelenleri de katılmıştır.

Mustafa Kemal ve Dersim mebusu
Diyab Ağa

Genel olarak Alevî/Bektâşîler cumhuriyetin kurulmasını memnuniyetle karşılamakla beraber bazı Kürt Alevîler bir dizi ayaklanma başlatarak yeni devlete karşı isyan halinde olmuşlardır. Koçgiri ayaklanması bu isyanların en çok ses getirenlerinden biridir. 6 Mart 1921’de Sivas, Erzincan ve Tunceli bölgesinde başlayan ayaklanma Haziran 1921’de bastırılmış ve sorumluları cezalandırılmıştır. Aynı şekilde 1930’da bugün Tunceli adıyla bilinen Dersim bölgesinde geniş çaplı bir ayaklanma

olmuş, bu isyan da kısa sürede bastırılmıştır. 1937'nin Mart- Nisan aylarında yeniden genişleyerek başlayan bu isyan aynı yılın Eylül ayında ancak sona erdirilebilmiştir.

1950'den itibaren kırsal bölgelerden kentlere gelmeye başlayan Alevî Bektâşî topluluklar 1962'den itibaren muhtelif dernekler kurmaya başlamışlardır. Yakın tarihte Kahramanmaraş, Çorum, Sivas ve Gazi Mahallesi olayları meydana gelmiş olmasına rağmen, Alevî toplumu inanç kimliğini daha da güçlendirerek hayatına devam etmektedir.

Anadolu'daki Alevi/Bektâşî topluluklar için inanç açısından bir bütünlük arz ettiklerini söylemek mümkün değildir. Bazı konularda Caferî mezhebinin etkisinde kalan Aleviler, bazı hususlarda da Batınilikten etkilenmişlerdir. Ayrıca İslam'dan önceki bir takım örf ve adetlerini de dini bir kisveye büründürerek devam ettirdikleri de bilinmektedir. Namazını kılıp orucunu tutanlar olduğu gibi, "namazımız niyazımızdır, orucumuz da muharremdir" diyenler de vardır. Bir başka ifadeyle mutedil grupların yanında aşırı gruplara rastlanmak da mümkündür. Bu sekil birbirinden farklı inanç yapısına sahip olan Alevileri tek bir mezhep mensubu olarak göstermek mümkün görünmemektedir.

Günümüz Türkiye'sinde Alevi ve Bektâşî ocaklarının faal olarak dinsel fonksiyonlarını sürdürdüklerini söylemek oldukça güçtür.

Özellikle 1960 sonrası sanayi toplumuna geçiş sürecinde büyük şehirlere göç veren bu ocakların talipleriyle iliksisi kopma noktasına gelmiştir. Bu iletişimsizlik eğitim sürecinde bilhassa materyalist-ateist ve hümanist bir zihniyete sahip yeni bir Alevi gençliğinin yetişmesiyle daha vahim boyutlara ulaşarak, "dede"lerin ve "dede/baba"ların otoritelerini önemli ölçüde sarsmıştır. Günümüzde Aleviler, büyük şehirlerde, mensup oldukları ocaklara bağlı veya bağımsız olarak kurdukları, her geçen gün yenilerinin eklendiği Alevi-Bektâşî kültür dernekleri veya vakıfları vasıtasıyla geleneklerini yaşatma ve kendilerini ifade etme gayreti içerisindeyler. 157 Kültür dernekleri veya sivil toplum örgütlenmelerinin az olduğu yerlerde gençlerin Alevi kimliğine yabancılaştıkları görülmektedir. Ayrıca çeşitli nedenlerle medyanın ve politikacıların ilgisine mahzar olan Alevilik giderek folklorik ve turistik bir hüviyete bürünmektedir.

Bugün Alevi adıyla anılan Alevi Bektâşî zümreleri Anadolu'da kısmen yoğun olarak Tunceli, Amasya, Tokat, Çorum, Sivas, Erzincan, Malatya ve Kahramanmaraş ile diğer bazı illerde yaşamaktadırlar. Son yıllardaki iç göçlerle birlikte İstanbul, Ankara, İzmir ve bazı büyük şehirlere göç edenlerin de azımsanmayacak sayıda olduğu tahmin edilmektedir.

Hamdi NUHIJU

Tre musketierët

Në historinë e Francës, musketierët ishin garda e mbretit. Ata kishin për detyrë që të mbrojnë mbretin e Francës prej sulmeve të jashtme dhe të brendshme në atë kohë kur fjalën kryesore e kishin klerikët krishter. Kinematografia botërore ka ngritur famën e kësaj garde përmes transmetimit të filmit të tre musketierëve ku tregohet një pjesë e historisë së Francës. Lojal ndaj mbretit, por në jetën e tyre ishin të lejuara prostitutet, alkooli, vjedhja dhe shumë vese të cilat mendja e kthjellët asnjëherë nuk mund t'i pranojë. Regjisorët e kësaj historie, këta musketier na paraqesin si heronj. Njerëz të cilët përballen me profanen dhe kërkojnë laicitetin e mbretërisë së tyre. Mbi logjikën e tyre më vonë u ngritën edhe shumë shtete dhe shumë shërbime sekrete të këtyre shteteve financohen prej burimeve të cilat edhe fëmijë në djep i njeh dhe i di. Neve nuk na intereson shumë filmi "Tre musketierët" dhe historia e Francës. Pasi që nuk jemi kompetent të flasim për atë pjesë të historisë së popullit francez në përgjithësi dhe të kësaj garde në veçanti. Nga ky film ne marrim simbolikat dhe alegoritë e mundohemi që të përshkruajmë aktualitetet. E aktualiteti na thotë se me 5 prill të vitit 2009 në Maqedoni u realizua raundi i dytë i zgjedhjeve lokale dhe presidenciale. Koalicioni i VMRO-DPMNE edhe haptasi tregoi logjikën e musketierëve përmes sloganit të tyre zgjedhor: "Një për të gjithë". Edhe pse zgjedhjet kaluan me notë pozitive nga ana e vëzhguesve të jashtëm dhe të brendshëm edhe në raundin e dytë njëjtë si në raundin

e parë kishte disa befasi. Në mesin e tyre mund të nënvizojmë disa të cilat ishin shumë të dukshme dhe reale. Banorët e këtij vendi për të parën herë në historinë e këtij vendi votuan edhe për kandidatët, por edhe për partitë politike. Në zgjedhjet e mëparshme banorët e këtij vendi tradicionalisht votonin ose për kandidatët e paraqitur duke i vlerësuar në bazë të kapaciteteve të tyre, ose për partitë në bazë të reputacionit të këtyre partive dhe duke menjanuar kualitetet e kandidatëve. Nëse banorët e këtij vendi do të votonin për kandidatët, atëherë ne do të kishim një demokraci liberale në Republikën e Maqedonisë me mundësi të shpejta për afrim drejtë strukturave Euro-Atlantike. Pasi që votimi i kandidatëve për këtë vend, [d.t.th.](#) zgjedhja e njerëzve të aftë dhe të ndershëm, të cilët kanë mundësi që barrën e marrë ta realizojnë deri në përfundim të mandatit të tyre. Nëse banorët e këtij vendi do të votonin partitë dhe jo kandidatët, atëherë ky vend edhe për shumë kohë do të ngele në tranzicion dhe punët vetëm do të keqësohen e aspak të përmirësohen. Do të kishim deputet të atillë (ashtu edhe siç kemi) që asnjëherë gjatë mandatit të tyre katër vjeçar nuk e kanë marrë fjalën në parlament, do të kishim kryetar komunash të cilët hajné fara të zeza në fillim të rrugës së tyre dhe shajnë njerëz tjerë. Njerëzit të cilët do të votonin partinë dhe jo kandidatin mesiguri se do të fitonin kryetar komune të atillë të cilët premtojnë para elektoratit të tyre se tash do të regjistrohen në shkollë të mesme.

Habia e madhe e këtyre zgjedhjeve është se asnjëra anë prej këtyre dy të cekurave nuk dominoi, por tu dyjat ishin të pranishme në mesin e votuesve të këtij vendi. Në raundin e dytë të zgjedhjeve BDI humbi Tetovën, Gostivarin dhe Haračinën. Të shpresojmë se partitë politike shqiptare përfundimisht të vetëdijësohen dhe të fillojnë që të punojnë për të mirën e popullit shqiptar të këtij vendi. Nga ana e partive politike maqedonase dominoi fitorja "absolute" e partisë së Gruevskit. Kryetar i qytetit më të madh në Maqedoni, Shkupi-t u bë Koce Trajanovski, kandidat i partisë VMRO-DPMNE. Edhe pse i papjekur në politik Gjorgji Ivanov përmes reputacionit të partisë së tij VMRO-DPMNE arriti që të bëhet president i Republikës së Maqedonisë. Me marrjen e qytetit të Shkupit dhe fitoren në zgjedhjet presidenciale mund të themi se Nikolla Gruevski indirekt u bë mbret i "Mbretërisë Maqedoni". Ashtu si e kishin edhe sloganin e kampanjës zgjedhore të vjedhur prej tre musketierëve ashtu edhe arritën që të fitojnë në këto zgjedhje. Nuk besoj se përmes kësaj udhëheqësie Maqedonia do të pjeket demokratikisht dhe do të arrijë që të trajtojë në mënyrë të njejtë të gjithë qytetarët e këtij vendi. Nuk çuditemi nëse Maqedonia bëhet pjesë e NATO-s dhe Unionit Evropian, pasi që për tu bërë pjesë e këtyre instancave nuk nevojitet vullneti politik i Maqedonisë, por në rradhë të parë duhet vullnet politik i këtyre institucioneve duke hartuar plane dhe strategji që janë në interesa të shteteve të tyre e mëpastaj vjen në shprehje vullneti politik i Republikës së Maqedonisë. Edhe nëse bëhemi pjesë e këtyre familjeve të mëdha, mendoj se me udhëheqës të këtillë ne nuk do të arrijmë në praktik asnjëherë sistemin demokratik. Koha dëshmoi në favor të konstatimit tim, tashmë do dëshmoj e vulosur me tre musketierët: Nikolla Gruevski, Gjorgji Ivanov dhe Koce Trajanovski.

Opinionet e autorëve nuk paraqesin domosdoshmërisht edhe opinionin e redaksisë së portalit www.mesazhi.com

Ehem Bey Camii - Tiran

Ethem Bey Camii iç görünüşü

Avustralya'daki Müslüman
Arnavutlar (2008)

www.muslimanarnavutluk.com

"Müslüman Arnavutluk'un Sesi Muştu" hiçbir ticari gaye gütmey ve sadece elektronik ortamda yayımlanır. Yayımlanan yazıların müellifleri tarafından saklı tutulan hakları dikkate alınmak kaydıyla tüm yazı ve sair materyal iktibas edilebilir.